
Dirk van der Meulen (a) & Theo Witte (b)

(a) Universiteit van Amsterdam

(b) Rijksuniversiteit Groningen

Contact: MEU@hvc.nl

t.c.h.witte@rug.nl

Met de kennis van nu. Een revitalisering van het historisch literatuuronderwijs

1. Inleiding

Literatuurgeschiedenis is misschien wel het mooiste onderdeel van het vak Nederlands, maar het is tegelijk didactisch gezien een van de moeilijkste onderdelen, waardoor het nogal eens mislukt. Persoonlijk vinden we dat erg frustrerend. Uit het themanummer van *Levende Talen* (Rooijackers & Graus 2008) over literatuurgeschiedenis blijkt dat wij niet de enigen zijn.

Er zijn veel mooie teksten uit de literatuurgeschiedenis op te diepen om de leerlingen voor te houden, maar hoe zit het met de didactiek? We doen allemaal ons best, maar wat doen we eigenlijk en waarom, en wat doen en kunnen onze leerlingen ermee? We weten helaas maar weinig over wat echt werkt in het literatuuronderwijs (Bonset & Braaksma 2008: 80).

We zijn er ons van bewust dat het realiseren van *evidence-based* onderwijs op het gebied van historisch literatuuronderwijs een moeilijke doelstelling is. Er is echter genoeg reden om dergelijk onderzoek te legitimeren. Literatuuronderwijs en literaire smaakontwikkeling dragen bij aan belangrijke, cognitieve en sociaal-emotionele leerdoelen, zoals ‘cultuuroverdracht’, ‘literair-esthetische vorming’, ‘wereldoriëntatie/maatschappelijke vorming’, ‘individuele ontplooiing’ (Janssen 1998; Slings 2000) en ‘taalontwikkeling’ en aan latere, academische prestaties (Mol & Bus 2011). Gezien het gebrek aan *evidence-based* onderzoek in deze tak van het onderwijs hebben we geen empirische basis waarmee we effectief literatuurgeschiedenisonderwijs inhoud en vorm kunnen geven.

2. Problemen in het literatuuronderwijs

De afname van cultuurhistorische kennis en het gebrek aan een historisch referentiekader bij onze leerlingen worden al decennialang opgemerkt en betreurd (Slings 2000). Veel docenten ondervinden mede hierdoor problemen. Witte (2008) zag dat de literaire ontwikkeling bij al zijn vwo-onderzoeksgroepen stagneerde op het moment dat de docenten in vwo 5 met de literatuurgeschiedenislessen begonnen¹. Hij bracht die stagnatie in verband met de teleurstellende resultaten in 6 vwo: bijna de helft van de vwo-leerlingen behaalde niet het inmiddels wettelijk voorgeschreven referentieniveau 4F voor het domein ‘Literatuur en Fictie’. Ook de legitimering van literatuurgeschiedenis en de motivatie (‘Waarom moeten we dit weten meneer?’) stellen docenten voor problemen. Die problemen doen zich in versterkte mate voor op het havo waar literatuurgeschiedenis sinds 2009 ook is voorgeschreven (Rooijackers & Graus 2008)².

Witte (2008) ontwikkelde, op basis van docentcognities, een model waarmee zes niveaus van literaire competentie kunnen worden onderscheiden. Echter, de literair-historische component wordt pas zichtbaar vanaf niveau 4 en is dus onderbelicht op de niveaus die hierop voorbereiden. Aangezien een belangrijk deel van de leerlingen het vierde niveau pas bereikt in het laatste jaar, is hun literaire competentie vaak niet toereikend voor het begrijpen van oude teksten als ze er in jaar 4 of 5 ‘plotseling’ mee worden geconfronteerd³. Gezien de geconstateerde stagnatie, denken we dat de literair-historische component in de lagere niveaus moet worden verwerkt, zodat er ook voor literatuurgeschiedenis en het lezen van oude teksten sprake is van een doorlopende leerlijn die start bij niveau 1.

3. Casus uit historisch literatuuronderwijs

Als voorbereiding op een aanvraag voor een NWO-Ierarenbeurs, deed Van der Meulen in zijn v4-klassen een experiment rond de *Beatrijs* (Bulkboekuitgave). Om leerlingen meer bij de inhoud te betrekken en aan het denken te zetten, maakte hij gebruik van de ideeën- of mentaliteitsgeschiedenis (Slings 2007; Koek 2012) en historiseerde hij op psychologisch niveau: ‘Stel je voor hoe het is om X te zijn in de 14de eeuw’. Na afloop bleek dat er sprake was van een toename van declaratieve kennis ten aanzien van literair-historische achtergronden bij een groot aantal leerlingen. Verder bleek uit leerverslagen en persoonlijke/klassikale gesprekken dat het gros van de leerlingen een positieve leeservaring had gehad.

Naar aanleiding van onze ervaringen met *Beatrijs* hebben we, op basis van de reflecties van leerlingen, een *rubric* ‘contextualiseren’ samengesteld, die is gekoppeld aan de niveaus van literaire competentie. Zowel de *rubric* als een hand-out zullen worden verspreid tijdens de HSN-bijeenkomst.

4. Slot

Tijdens de HSN-bijeenkomst blikken we ook vooruit naar het NWO-onderzoek. Een belangrijk kenmerk van dat onderzoek is dat we succesvolle, *evidence-based* aanpakken van onze geschiedeniscollega's erin zullen verwerken. Daarnaast willen we van de gelegenheid gebruikmaken om met u een verdere literatuurdidactische verkenning uit te voeren over de didactische pijnpunten en mogelijkheden van een tekst als *Beatrijs*.

Referenties

- Bonset, H. & M. Braaksma (2008). *Het schoolvak Nederlands opnieuw onderzocht*. Enschede: SLO.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning*. Londen: Routledge.
- Janssen, T. (1998). *Literatuuronderwijs bij benadering*. Amsterdam: Thesis Publishers Amsterdam.
- Koek, M. (2012). “5 vwo literatuurgeschiedenis”. [PPT] Presentatie ‘Lezen voor de lijst’. Utrecht: Aristo (16 februari).
- Mol, S. & A. Bus (2011). “To read or not to read”. In: *Psychological Bulletin*, jg. 137, nr. 2, p. 267-296.
- Rooijackers, P. & J. Graus (red.) (2008). *Levende Talen Magazine. Literatuurgeschiedenis op de havo*, jg. 95, nr. 1, p. 1-48.

- Slings, H. (2000). *Toekomst voor de Middeleeuwen*. Diss. UL. Amsterdam: Prometheus.
- Slings, H. (2007). “Het waarom en hoe van historisch literatuuronderwijs”. In: H. Goosen (red.). *Forum of arena: opvattingen over literatuuronderwijs. Een stand van zaken in 2007. VON-cahier 1*. (online raadpleegbaar op: www.voncahier.nl/voncahier-1).
- Witte, T. (2008). *Het oog van de meester*. Diss. RUG. Delft: Eburon.

Noten

¹ vwo = voorbereidend wetenschappelijk onderwijs; vwo 5 = het vijfde leerjaar van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs.

² havo = hoger algemeen voortgezet onderwijs.

³ De reden dat de literair-historische component op de niveaus 1, 2 en 3 ontbreekt, is dat toen Witte tussen 2001 en 2005 docentcognities verzamelde, literatuurgeschiedenis niet verplicht was in het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en docenten aannamen dat voor het begrijpen van oude teksten niveau 3 vereist was.